
Jiří Tourek: Hlavním bojištěm dnešní architektury je osud našeho města

Mgr. Jiří Tourek, Ph.D. , působí na Fakultě humanitních studií Univerzity Karlovy a odborně se zabývá filosofií a teorií architektury, zejména moderní a současnou architekturou a dále architekturou klasické tradice. Věnuje se též otázkám měst, jejich architektury a urbanismu a především jejich role v civilizaci. K dalším odborným zájmům patří architektonická kritika a fotografie, překládání a pořádání architektonických diskuzí. V únoru 2019 vydalo Vydavatelství Zlatý řez odbornou monografii Jiřího Tourka s názvem Myslet architekturu. Pozdní myšlení Petera Eisenmana a jeho kritická teorie architektury . Právě tato kniha, ale také otázka současného urbanistického vývoje Prahy či poměru mezi zachováním a modernizací evropských měst se staly tématem našeho rozhovoru.

Dnes se scházíme u příležitosti nedávného vydání Tvojí knihy Myslet architekturu. Pozdní myšlení Petera Eisenmana a jeho kritická teorie architektury. Mohl bys na začátek přiblížit, kdo je Peter Eisenman a proč ses mu rozhodl věnovat prostor ve své publikaci?

Peter Eisenman je americký architekt, myslitel, teoretik a učitel. Jeho učitelské působení je nedílnou součástí jeho celoživotní snahy. Je to inovativní architekt a podnětný učitel, který už vychoval několik generací. To vše je pro mě nicméně méně zajímavá součást jeho osobnosti. Mnohem zajímavější je pro mě jako myslitel, to sleduji. Proč to sleduji, to neumím úplně zodpovědně říci. Jsem přesvědčený, že autory, problémy, myšlenky a směry si člověk nevybírá. Ony si vybírají jeho. Nevím ani, kdy jsem se s Eisenmanem prvně potkal. Pamatuji si jen, že jsem ho znal a že mě hrozně provokoval. Iritoval mě, dokonce bych mohl říci, že mě trochu štvál. To vlastně přetrvává do teď, i když teď, kdy mu více rozumím, mě to provokuje méně. Nebylo to tak, že bych měl osm nezávislých kritérií a hledal jsem si po světě, kdo by mě mohl zajímat. Tak to nebylo. Je to tak, že mě oslovil a já jsem nemohl než se mu věnovat.

Jak dlouho se mu věnuješ?

Od začátku svého magisterského studia. Celé magisterské studium, celé doktorandské studium a celou dobu, co vyučuji na FHS. Bude to, řekněme, deset let. Zajímá mě jako myslitel architektury, ale zároveň mě zajímá, protože je představitelem kritické teorie a kritického myšlení v návaznosti na Frankfurtskou školu a další podoby kritické teorie. To pro mě bylo po určitou dobu velmi podnětné. V knize samozřejmě není jen kritická teorie, je tam velká část o dějinách, o proměnách architektury, o různých přístupech k ní, něco málo poststrukturalismu a dekonstrukce a také analýza několika historických budov. Každý zájemce si tam může něco najít.

Kniha Jiřího Tourka: Myslet architekturu. Pozdní myšlení Petera Eisenmana a jeho kritická teorie architektury

Komu je kniha určena? Architektům, teoretikům architektury nebo i laické veřejnosti?

To je těžká otázka. Eisenman není v Čechách autor, kterému se lidé věnují. Známý je, je to celebrita, řekl bych na úrovni Heideggera nebo Platóna. Je to jméno, které každý v oboru zná. To však ještě neznamená, že se mu lidé věnují a dělají ho. Smyslem mojí knihy bylo představit Eisenmana v Čechách. Přiblížit ho zdejšímu publiku. Kniha byla napsaná s vědomím, že je určena českému čtenáři. Rád bych řekl, že je určena architektům a lidem z architektonického světa. Pochopitelně, že z ní mohou mít prospěch i lidé, kteří se zabývají filosofií, teorií, kritickým myšlením. Pochopitelně i široká veřejnost, ale obávám se, že kniha není napsaná s ohledem na nepřipraveného čtenáře. Snaží se vše vysvětlit a být přístupná, ale jsem si vědom, v knize to i píše, že vlastně přístupná vůbec není. To jsem asi čtenáře odradil, že? Ale knížka chce být stejně komplexní jako Eisenman.

Věnuješ se postavě Eisenmana i ve své učitelské praxi na FHS?

Minimálně. Samozřejmě ano, protože, když už se někomu člověk věnuje dlouhodobě, nemůže ho odpárat z myšlení. Nemám o něm ale žádný kurz, netvoří v mých kurzech ani hlavní a nejdůležitější součást. Moje kurzy se věnují architektuře, teorii, kritice, světlu a prostoru v architektuře, fenomenologii v architektuře, ale Eisenman je vždy jen jednou součástí.

Zabýváš se filosofií a teorií architektury, ale také architekturou měst a urbanismem. Nabízí se otázka, co si myslíš o současném urbanistickém vývoji Prahy.

Že žádný není. Myslím si, že Praha se v současné chvíli téměř vůbec nerozvíjí. Myslím si, že Praha má poměrně problém, zaseknula se. Hlasy, které volají po tom, že by se rozvoj Prahy měl trochu uvolnit a popostrčit, mají pravdu. Je to ale komplexní a složitá otázka.

Zástupci UNESCO nedávno kontrolovali stav centra Prahy, zabývali se například výstavbou na Pankráci. Myslíš, že podobné stavby Praze škodí?

Před dvěma lety bych odpověděl, že v žádné případě neškodí a jsou nutné a potřebné. Před měsícem bych odpověděl, že vlastně škodí a žádné další by vznikat nemusely. Dnes si nejsem jistý. Je to takové kyvadlo ve mně, je to taková Hegelovská teze, antiteze a teď čekám na syntézu. Na třetí krok, který spojí oba výkyvy. Nemyslím, že Praze škodí, ale zároveň si nejsem jistý, že Praze prospívají. To slavné „véčko“, které na Pankráci vzniklo – kdo z něj nejvíce těží? Ten, kdo z toho má zisk? Lidé, kteří si tam zakoupili investiční byt? Napadne nás někdo jiný, kdo by z toho mohl mít prospěch? Myslím, že ne.

Když se podíváme na opačný proces, a to na mizení některých architektonických děl, jako je budova Transgasu na Vinohradské?

O Transgasu jsem vedl moc pěknou a zajímavou bakalářskou práci. Je to velmi žhavé téma a rozděluje společnost. Jak se dalo očekávat, to, co se nazývá „kulturní veřejnost,“ se pochopitelně spíše kloní k ochraně takových budov. Ať už je to brutalismus, jakákoliv moderna druhé poloviny 20. století, spíše se kloní k tomu, že tyto budovy obdivují a cení si jich. Jmen, kteří jsou na této straně, je celá řada. Ta bakalářská práce byla velmi zajímavá. Studenta jsem přiměl, aby sledoval z nezávislé pozice, ačkoliv sám na jedné straně stál, diskuzi a analyzoval jednotlivé argumenty obou stran. Práce se snaží ukázat, jaká klíše, polopravdy, snad někdy nepravdy zaznívají. Mně to celé zajímá ne kvůli jednotlivým budovám, osobně mi Transgasu líto není. Zajímá mě to především proto, že naše společnost neví, co se svými městy dělat. Upřímně řečeno je to jeden z důvodů, proč jsem Eisenmana trochu upozadil. Obávám se, že hlavním bojištěm dnešní architektury není architektura sama – co, jak a proč se staví. Hlavním bojištěm dnešní architektury je osud našeho města. Obecně osud západního města. O to, jaká budou naše města, o to se v architektuře vede boj. Myslím, že nevíme, co s našimi městy dělat. Jsou tu tlaky na rozvoj, zvětšování, růst, stavbu mrakodrapů, výškových budov, stavbu velkých infrastruktur. Konečně i Praha se dočká nového autobusového nádraží nad Smíchovských nádražím, což je dobře. Bude se stavět nová linka metra, vlak na letiště. Je tu jeden směr, který chce města rozvíjet, ovšem rozvíjet je velmi technokratickým, velmi rázným a pádným komerčním způsobem. Pak je tu druhý směr, který se toho všeho bojí, protestuje proti tomu a ochraňuje každou budovu. Jistě pro její historickou a architektonickou hodnotu, to je třeba ocenit. Na druhou stranu jsem přesvědčený, že je to motivováno strachem z budoucnosti, ze změn. Každá změna se vnímá jako negativní. Tento druhý směr, kam spadá velká část kulturní veřejnosti, se prostě bojí všech výškových budov, nových terminálů, nových dálnic, protože ničí a ohrožují hodnoty, které už máme. Nevěřím, že tento rozvoj přinese hodnoty nové.

Takže hlavní problém je nalézt poměr mezi zachováním a modernizací?

Přesně tak. Hlavní problém je vyvážit to. Musíme se přeci rozvíjet. Organismus, který se nerozvíjí, je mrtvý organismus. Problém je v tom, že nemáme vůbec jasno v tom, jakým směrem se rozvíjet. Je to obrovský problém. Týká se to měst, ne jednotlivé architektury. To, co se děje našim městům, bezprostředně ukazuje a formuje naši budoucnost.

Svůj zájem o architekturu využíváš i na Fakultních výletech, které jsou na architekturu značně napojené. Letos se chystáte do jižní Itálie. Na co se z architektonického hlediska těšíš nejvíc?

Nejvíc se těším pravděpodobně na ostrov Capri, kde je Villa Malaparte. Italský spisovatel a novinář Curzio Malaparte si tam postavil vilu. Oficiálně je architekt Adalberto Libera, ale zlé jazyky tvrdí, že si to vše vyprojektoval Malaparte sám. Je to velice slavná budova. Druhotně až svou samotnou architekturou, spíše scénérií a kontextem. Na to se velice těším. Na druhém místě bych jmenoval jihoitalské město Lecce, což je perla baroka. Poměrně malé město. Mezi lidmi není až tak známé. Není to turistické doupě. Je to místo, které po vítězství v bitvě u Lepanta nad tureckou flotilou zažilo veliký rozkvět. Vzniklo v jednotném svérázném pitoreskním barokním stylu. Rád bych pozval všechny na tento **Fakultní výlet**, protože tentokrát to bude něco, co tu ještě nebylo. Bude to nejdál a nejdleší výlet. Program je pestrý, od antiky po modernu. Každý si tam něco najde.

Abychom nezůstali jen u současné architektury, v pátek 24. jsi organizoval komentovanou procházku pro studenty FHS v rámci Noci kostelů. Kam jsi studenty vzal?

Byla to bazilika svatého Jakuba Většího, Svatý Mikuláš na Staroměstském náměstí, Týnský chrám a další. Tato procházka není žádná systematická výuka, procházíme se a já komentuji, co vidíme. Je to důležité proto, že mnoho kostelů není pravidelně otevřeno. Jsem motivovaný tím, že to rád dělám, a tím, že kostely a kláštery jsou součástí naší kultury a života. Dnes tomu však lidé často nerozumí, neví o tom mnoho. Často se chtějí na něco ptát. Takže je to příjemné pro mě, že mohu něco vysvětlit, a pro ně, že se něco dozví. Zároveň je to pěkná procházka, bez zápočtu, literatury, sylabu.

Vrátíme se ještě k urbanismu měst. Poměrně hodně cestuješ, je nějaké město, které Ti z tohoto pohledu přišlo obzvlášť zajímavé?

Musím říct prostě města, která mám rád. O první a druhé místo se podělí Řím a New York. Obě ze zcela jiných důvodů, ale všichni, kdo mají rádi města, musí mít rádi New York a Řím. Z posledních let mě hodně zaujal Singapur, ani ne tak pro jedinečný urbanismus, ale proto, že je to pokus lidí vytvořit si zcela svůj umělý svět. Je to pokus vytvořit město ex nihilo, není to jednoznačně pozitivní, ale každopádně fascinující. Je to vysoce zajímavé nejen z hlediska architektury a urbanismu, zkoušejí i různé nové formy fungování, správy, dopravy. V Evropě a ve starém světě to vidět nemůžete. Singapur je ostrov velký asi jako Praha, má však několikanásobně víc obyvatel. Udivuje mě také, jak se inspiruje na západě, v Evropě a jak je zároveň zcela jiný. Snažím se to i částečně zprostředkovat ve svých kurzech.

Sára Wienerová
4. 6. 2019